

# BERLİN ALEXANDERPLATZ ROMANINDA MEKÂN

*Araştırma Makalesi / Research Article*

Kırmızı, B. (2018). Berlin Alexanderplatz Romanında Mekân. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 8 (2), 198-216.

Geliş Tarihi: 15.05.2018  
Kabul Tarihi: 28.09.2018  
E-ISSN: 2149-3871

Doç. Dr. Bülent KIRMIZI  
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim  
Tercümanlık Bölümü

[bkirmizi@kmu.edu.tr](mailto:bkirmizi@kmu.edu.tr)

ORCID No: 0000-0003-3222-1740

## ÖZ

Alman edebiyatının önde gelen büyük şehir roman yazarlarından Alfred Döblin'in 1929'da yayımlanan Berlin Alexanderplatz romanı, Weimar Cumhuriyeti döneminde Berlin'i konu edinmektedir. Berlin, çağın ruhunu yansıtırken tüm ahlaki değerleri yutan kapalı bir mekândır ve tüm renkliliğine rağmen toplumsal çözülmenin ve bireyselliğin arttığı bir merkezdir. Dünyanın en iyi büyük şehir romanlarından biri olarak kabul gören Berlin Alexanderplatz Almanya'da Weimar İktidarının durumunu yansıtırken, devletin adım adım Nasyonal Sosyalist rejimine doğru nasıl sürüklendiğini de gözler önüne serer. Romanda, cezaevinden çıkan bir karakterin artık bir daha suç işlememeye ant içmesine rağmen, mekânla bütünleşmesi sonucu tekrar suç işlemesi ve kız arkadaşını dahi satacak kadar değer yargılarından soyutlanması anlatılmıştır. Yazar bu romanında radikal bir değişikliğe giderek anlatım üslubunu değiştirir ve olay örgüsündeki heyecanı artırmak için Berlin'e özgü jargon kullanır, İncil'den alıntılar yapar, reklam sloganlarından ve gazete haberlerinden yararlanır. Yapılan açıklamalar, yorumlar ve iç monolog tarzı konuşmalar romanın ritmini artıran bir özelliğe sahiptir. Döblin, Berlin örneğinde dünyada eş zamanlı ortaya çıkan büyükşehir insan profilini gerçekçi bir yaklaşımla eleştirmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Berlin, Ekspresyonizm, Mekân, Sosyal Ortam.

## SPACE IN BERLIN ALEXANDERPLATZ NOVEL

### ABSTRACT

The Berlin Alexanderplatz novel, published in 1929 by Alfred Döblin, one of the major writers of German literature, is the subject of Berlin during the Weimar Republic. Berlin is a closed space that swallows all moral values while reflecting the spirit of the age, and it is a center of social dissolution and individuality in spite of all its color. Berlin Alexanderplatz, considered one of the best big-city novels in the world, reveals how the state is stepping forward towards the National Socialist regime, while reflecting the situation of the Weimar government in Germany. Despite the fact that a character emerging from the prison is no longer guilty of committing a criminal offense, it has been explained that the integration with the place is a criminal act again and the isolation of the judge from the value judges to sell even his girlfriend. In this novel, the author changes the style of narration and uses jargon specific to Berlin in order to increase the excitement in the plot. The explanations, comments and internal monologue style have a feature that increases the rhythm of the novel. Döblin criticized metropolitan human profile, which emerged simultaneously in the world in Berlin, with a realistic approach.

**Keywords:** Berlin, Ekspressionismus, Space, Social Environment.

### 1. GİRİŞ

Anlatı sanatında karakterlerin mekânla ilişkilendirilmesi, İnsanın varoluşunu bir mekâna dayandırma ihtiyacından doğmaktadır. Sosyal çevreyle bütünleşen karakterler sahip oldukları sosyal statü ve değerler bağlamında buldukları yere anlam katarlar. Mekân böylece ikamet edilen ve üzerine basılan fiziki bir olgu olmaktan öte bir değerler düzlemine dönüşür. İnsan-mekân ilişkisi, kişinin varoluşunun bir gereği olup sadece dünyaya tutunma anlamında değil aynı zamanda milli, dini ve bölgesel kimlikler edinmesinde de rol oynar. “İnsanın mekânla olan kopmaz bağı, mekânı sadece bir oturma yeri olmaktan çıkararak insana tarihsel kişilikler, coğrafi eşikler, yeniden kuruluş ve oluşlar gibi görevler yükler” (Şahin, 2017a: 27).

Berlin Alexanderplatz adlı romanda mekân 1920’li yılların Berlin şehridir. Şehirlerin sanayileşmesiyle birlikte kırsaldan ve diğer şehirlerden büyük göç alan Berlin sadece Almanya’nın değil aynı zamanda Avrupa’nın da en gözde şehri olur. Eserin kahramanı olan

Biberkopf hapisten çıktıktan sonra, Berlin'in ne denli değiştiğini görünce büyük bir şaşkınlık yaşar ve bu değişime ayak uydurmakta zorlanır. Biberkopf cezaevinde 4 yıl kalmıştır. Berlin makineleşmeye teslim olmuş, rayların bir örümcek ağı gibi her yeri sardığı ve akort üretim usulü çalışan mekanik insanların yaşadığı bir kente dönüşmüştür. Eserin yazıldığı dönem hem siyasi hem de ekonomik bunalımların yaşandığı bir çağdır. Berlin Alexanderplatz, Weimar Cumhuriyeti'nin faşist Hitler yönetimine yol veren başarısız bir iktidar oluşunu kınar ve insanların zor yaşam koşullarında verdiği mücadeleye değinir. Bireyin var olma savaşı verdiği Berlin'de küçük insanın hiç şansı yoktur. Yöneticiler tamamen işverenin yanındadır. Bazı kaynaklarda Berlin'in "altın dönemi" olarak da yansıtılan 1920'li yıllar aslında bu şehrin sanatsal ve kültürel bakımdan Avrupa'nın en gözde bir iki şehriden biri olduğunu göstermektedir.

Her toplumun geçmişinden devraldığı genetik kodları bulunmaktadır. Ancak bu genetik mirasa paralel olarak gelişen ahlaki normlar zamanla dönüşüm geçirerek deforme olmuştur. Bunun en önemli nedeni ise kırsal alanda kontrol mekanizmasının modern kent yaşamında olmayışıdır. Bu bağlamda çok çeşitli kültürlerin bir arada yaşadığı Berlin şehri aynı zamanda çok çeşitli davranış biçimlerinin var olduğu bir mekândır. Büyük şehir, insanların açlık, sefalet, yalnızlık, işsizlik, yetersiz beslenme, barınma gibi problemleri yaşadığı ve bu sorunlarına yine bireysel olarak tek başına çözüm bulması gerektiği bir mekândır. Kırsal alanlarda yardımlaşma yapılırken modern şehir hayatında bireyler kalabalık içinde yalnızlığa mahkûm olurlar. Bu da şehir hayatının insani değerler bakımından ne denli yozlaştığının bir göstergesidir. Bahsedilen bu zor koşullar kişileri bir süre sonra ahlaksızlık yapmaya ve suç işlemeye itmekte ve hırsızlık, dolandırıcılık, yankesicilik gibi suçlar artmaya başlamaktadır. Öncelikle Almanya'nın içinde bulunduğu ekonomik kriz ve ayrıca Berlin'in sanayi kenti olarak büyük şehir özelliklerini içinde barındırması ahlaki normların dejenere olmasına yol açar. Bu ahlaki çöküntünün mimarları ise sermaye ile işbirliği yaparak rahat bir hayat yaşamaktadır. Eser bu açıdan değerlendirildiğinde toplumsal gerçekçi bir romandır. Döblin, "halkının yaşadığı değişimleri ve toplumundaki sınıfsal çatışmaları toplumcu gerçekçi bakış açısından hareketle işlemiştir" (Can, 2014: 25). Eserde bunu en iyi simgeleyen karakter Meck'tir. Bu karakterin bünyesinde aslında Berlin'de yaşayan tüm ahlaksızlara gönderme yapar yazar.

Yazar bu eserinde kadının toplumdaki pozisyonuna da vurgu yapar. Zevkin ve eğlencenin nesnesi durumuna gelen kadın adından ve fikrinden çok bedeniyle ön plana çıkar. Kadınlar zevk uğruna ticari bir metaya dönüştürülmüş ve alınıp satılabilen bir eşyaya indirgenmiştir. Artık bu noktada insanlara davranışları konusunda referans olabilecek ne dini değerlerden ne de ahlaki davranış biçimlerinden söz edilebilir. Erkeğin çalışarak kadınına kocalık ve çocuklarına babalık edebileceği bir aile olgusu anlamını yitirmiş ve bireysellik ön plana çıkmıştır. Çocuk sahibi olan kadınlarsa kendilerini ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına toplumun beklentilerine cevap vermek zorunda kalmışlardır. Bu ahlaki kokuşmuşluğun temsili karakteri Biberkopf kız arkadaşlarını kendi arkadaşlarıyla paylaşır ve hatta evli kadınlarla da birlikte olur. Dört yıl hapis cezası almasının nedeni sevdiği kadının ölümüne sebep olmaktır. Cezaevindeyken kendisine, dışarı çıktığında onunla bir hayat yaşama sözü veren Biberkopf, şehrin bataklığı andıran yapısına kapılır ve kendisini kurtaramaz. Ahlaki yaşama karşı direnç Berlin’de en önemli mekânsal sorun olarak dile getirilir. Ahlak savunuculuğu ya da dini kaygılar taşıyan bireylerin karşısında adeta bir kalkan oluşturan toplum namusa, sevgiye, saygıya ve ahlaka geçit vermez.

Biberkopf’un onursuz bir yaşama karşı verdiği savaş sevgilisi Mieke’yi pazarlayarak para kazanmaya başlayınca sona erer. Kendisine işsizlikle mücadelede başka bir yol göremeyen ve tek ümidinin sevgilisini pazarlamak olduğunu düşünen Biberkopf şehre yenilmiştir. Bunun yanında Berlin’de yaşanan eşcinsel manzaralara da değinilmektedir romanda. Normal toplumlarda kabul görmeyen bu tür ilişkiler Berlin’de kimsenin umurunda değildir. Eserde ayrıca cinayet, kadın satma, kumar, zimmete para geçirme gibi suçlara da değinilmiştir.

Sanayileşmeyle birlikte artan yoğun işgücü ihtiyacı ve vaat edilen modern hayat tarzı kırsal bölgelerden büyük şehirlere göç edilmesine neden olur. Şehirde kişinin iş bulması ve daha sonra daha iyi bir iş arayışı gibi etkenler bireyin sağlam ilişkiler kurmasını engellemektedir. Kırsal bölgelerde tarımla uğraşan insanların yeri yurdu bellidir ve kişiler yaşadıkları köy halkıyla sıcak ilişkiler kurarlar. “Köy daha sakindir. Saatlerce konuşabilirsiniz” (Döblin, 2006: 25). Hastalıkta, yoklukta ve her türlü sorunda kişiye destek olabilecek birçok insan vardır. Ancak büyükşehirde yer-yurt ve vatan kavramları çok bağlayıcı değildir. Sürekli değiştirilen konutlar, iş

yerleri vb. bireyin sürekli yeni kişilerle tanışmasına neden olur ancak aynı zamanda bireyin köklerini bir yere salmasına da engel olur. Bu yeni arkadaşlıklar elbette güvenilir olmamakla birlikte uzun süreli de olmaz. Kişiyi iletişim, arkadaşlık ve dostluk kurmada korkak hale getiren büyük şehrin barındırdığı özelliklerdir. İş hayatıyla, ekonomik şartlarla, gürültüyle ve her türlü olumsuzlukla baş etmek zorunda kalan insan, tüm bunlara karşı koyamama korkusu yaşamaya başlar. Biberkopf da Berlin'in değişimi karşısında bu korkulara kapılır. Binaların devasa yapıları, caddelerin genişliği ve kalabalık karşısında dehşete kapılan Biberkopf kendini gerçekleştirememekten, yok olmaktan korkar. Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni şehirli insan tipi yenilmemek için her türlü önceliği kendisine tanıyan, gerekmedikçe iletişim kurmayan, yalıtık ve hem de dostluğa, arkadaşlığa zamanı olamayan bir tiptir.

İnsanların yığınlar hâlinde bir arada yaşadığı ancak iletişimi sadece formal olarak kurduğu büyükşehirlerde dertleşecek insan bulmak neredeyse imkânsızdır. Kişiler arasındaki iletişim kopukluğunun başlıca nedenleri ise güvensizlik ve bireyselleşmenin artmasıdır. Hislerinden arınmış gibi görünen büyükşehir insanı sürekli bir yerlere yetişme kaygısı taşıdığından, zamanla yarışırken en yakınındaki insanları dahi görmekten aciz kalır. Donuk ve ifadesiz bakışlar, iletişimde tekdüzelik, korku, endişe, belirsizlik ve güvensizlik bu dönem insanının mekânla ne denli bütünleştiğini gözler önüne serer.

Döblin'in bir psikiyatrist bakış açısıyla kaleme aldığı bu eserinde Biberkopf karakterinin adeta psikolojik bir savaş vererek o küçücük, karanlık çatıkatı odasında sürekli alkol alarak kendini toplumdan soyutlaması da toplum-birey realitesini ortaya koyar. Hapisteyken pis işlerden uzak duracağına dair kendisine söz veren Biberkopf Berlin sokaklarına çıktığında mutsuz olur. Ancak o donuk ve karanlık çatıkatında yalnızken kendisini iyi hisseder. Berlin'de yaşayan geniş halk kitleleri sadece mekanizmanın ve sistemin işleyişi noktasında üzerlerine düşen görevleri yerine getirirken, diğer zamanlarında tek başlarına dostluğu alkolde arayan kimsesizliğin sessizliğine gömülürler. İnsanlar gülen yüzlerinin ardında gizli olan gözyaşları sadece çatı katı gibi karanlık ve soğuk mekânlarda ortaya çıkar. Robotik insan tipinin çalışıp para kazanmaktan başka hiçbir şey yapmayan özelliği zamanla kendisine dahi yabancılaşmasına neden olur. Toplumu oluşturan bireyin öncelikle aile algısına ve bunun

yanında dini ve ahlaki değerlere uzak durması bireyselleşmenin artmasına neden olurken toplumu da içten içe yıkmaktadır. Kimlik bunalımı yaşayan büyükşehir insanı mekâna etki ederek onu da şahsiyetsizleştirmektedir. Maddi çıkarları hayatın merkezine taşıyan zihniyet zamanla kişileri yabancılaştırmaktadır. Biberkopf medyada tanık olduğu sosyal problemlerle ilgili konuşabileceği birini arar ve bir ara arkadaşı olan Lina ile bunları paylaşmak ister ancak ne var ki arkadaşı dahi olsa onunla dertleşebileceğini düşünmez.

Büyükşehirler insanlara çok fazla imkân vaat ederken bireylerin yaşam kalitesini düşürmektedir. Sınıfsal mücadelenin sürekli var olduğu yeryüzünde endüstrileşmeyle birlikte yeni yeni efendiler türemiş ve böylece sınıf bilinci oluşmaya başlamıştır. Romanda bu durum iğneleyici bir dille aktarılmıştır: “Biz eşek gibi çalışmalıyız. Hiçbir işe yaramayan yukarıdaki parazitler, kuştüyü yataklarında uyuyorlar ve kanımızı emiyorlar” (Döblin, 2006: 135).

Kent olgusunun içini dolduran birtakım mekanizmalar vardır. Örneğin okullar, üniversiteler, hastaneler ve fabrikalar bunlardandır. Kırsal bölgelerde de üretim yapılmasına rağmen, şehirde yapılan seri üretim köydekenden oldukça farklıdır. İnsanların fabrika bacalarının gölgesinde yitip giden ömrü eve bir parça ekmek götürülebilmek amacı güderken, işverenin tek amacı kâr marjını artırarak ikinci ve hatta üçüncü fabrikayı açmaktır. Bu durumda işçilerin emeği ile kazanç sürekli artarken, işçi maaşlarında bir değişiklik gerçekleşmez. Döblin bu konuya çok fazla kafa yoran sosyalist biri olarak eserinde bu sıkıntılı durumu dile getirir. İnsanları insanlar için öldürülen hayvanlara benzeter yazar. Kimi insanlar da birileri için feda edilmektedir. Kamyonlarla taşınan hayvanlar gibi, birilerini zengin etmek üzere çalışmaları için getirilen insan yığınları vardır. Berlin’de insanın ayakta durabilmesi zordur. Köy yaşamını tecrübe ettikten sonra büyükşehir göç edenler daha talihsizdir. Büyük pişmanlıklar içerisinde geriye dönememenin verdiği acıyla her gün sabahın erken saatlerinde fabrikanın yoluna koyulurlar. Şehir kavramı her çağda farklı anlamlar yüklenerek yeni oluşumlara gebe kalmıştır. Ancak şehir her dönemde, göçebeliğin sona erip yerleşik hayatın devam ettiği, birbirinden her açıdan farklı insan gruplarının yaşadığı, üretimin ve tüketimin çok fazla olduğu ve geleneksel yapının kırıldığı bir mekân olarak tasvir edilmektedir.

Edebiyatta şehir motifinin kullanılmasında, eserde geçen söz konusu şehrin tarihi geçmişi ile şehirleşme süreci büyük önem arz etmektedir. Edebiyatın beslendiği kaynaklardan biri olan tarih olgusu, şehirlere kimlik kazandıran kültür birikimini geçmişten günümüze kadar olan değişimi gözler önüne serer. Edebiyat bu noktada bir anlamda toplumsal yaşamın aynası durumundadır ve edebiyatı doğuran toplumun iyi karakterize edilmesi gerekmektedir. “Edebiyat ve toplum arasında bir ilişki kurabilmemiz için bu edebiyatın, içerisinde yer aldığı toplumu tanımamız gerekir” (Can, 2013: 84). Şehirleri yaşatan tarihi özellikleri ve yaşanmışlıkların yanında mimari özellikleri de rol oynar. Mimari eserler şehri ölümsüz kıldığı gibi geçmişle bağını korumasını sağlar. Kenti sadece endüstri değil aynı zamanda birer kültür üretim merkezi olarak da görmek gerekir. Bu noktada günümüz dünyasının siyasi ve ekonomik yapısının özgün kültüre zarar verdiği söylenebilir. Globalizmin merkezîyetçi yönetim anlayışı kültür araçlarını da bir merkeze bağlama eğilimini getirmektedir. Yerel sanat, kültür ve dil araçlarını deforme ederek adeta melezleştiren bu merkezîyetçi anlayış teknolojinin gelişmesine ve iletişim araçlarının yoğun bir biçimde kullanılmasına paralel olarak yoğunluğunu artırmaktadır. Küreselleşme şeklinde tabir edilen bu durum insanları birbirine yaklaştırarak önyargıları yıkarken öte taraftan toplumların genetik kodlarını tahrip etmektedir. Şehir de bundan nasibini almakta ve özellikle de metropol adı verilen büyük şehirler zamanla farklı yaşamları barındıran birer kültür armonisine dönüşmektedir.

Kaynaklar ilk şehirleşmenin M.Ö. 3500’de Mezopotamya’da olduğunu gösteriyor. 18. yüzyılda başlayan makineleşme ve buna paralel olarak kurulan sanayi tesisleri şehir ve şehirleşme olgularına yeni bir anlam katmıştır. İngiltere’de başlayıp daha sonra tüm Batı Avrupa’yı saran sanayileşme rüzgârı kırsaldan kente doğru yoğun bir göçü de beraberinde getirir. Bu dönemde Avrupa tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecini yaşarken kırsaldan kente olan yoğun göçler işçi sınıfı adında yeni bir sınıfın doğmasına yol açar. “1920’li yıllarda Avrupa’da nüfusun %10’u şehirlerde yaşamaktadır” (Zimmermann, 1996: 32). Ancak bu alt yapıyı besleyecek olan yeni bir sınıf daha doğar ki bunlar da fabrika sahipleri olan kapitalist adı verilen üst yapıdır. Sürekli artan çalışma saatleri, kişiyi kalabalıklar arasında sürekli üreten ve tüketen bir bireye indirgeyerek yalnızlığa mahkûm etmiştir. Bu süreçte Berlin’in dışında ön plana çıkan Londra

ve Paris gibi büyükşehirlercoğrafi özelliklerinin yanında tarihi geçmişleri ile de cazibe merkezi haline gelmişlerdir.

## 2. ŞEHİR EDEBİYATI

Edebiyat, tarih, sosyoloji, psikoloji ve bunun gibi daha birçok kaynaktan beslenir ve bunların en önemlilerinden birisi de insan ve toplumdur. Edebiyat toplumların geçirdiği dönüşüm sürecine tanıklık ederken, “varoluşu tanıma ve anlama imkânı sunar” (Taşdelen, 2006: 44).

İnsanın varoluşunu gerçekleştirdiği birim toplumdur ve toplumu da Marx’ın yansıma kuramının temelini oluşturan alt yapı ve üst yapı unsurları oluşturmaktadır. Toplumu oluşturan bu yapısal unsurların karşılıklı ilişkileri toplumsal olguya organik bir nitelik kazandırır ve değişim-dönüşüm kaçınılmaz olur. “Edebiyat vakıası, sanattan, teknolojiden, ticaretten pay alan son derece karmaşık bir ulaştırma düzeni yardımıyla her zaman isimleriyle tanınmasalar bile, kesin şekilde belirli olan kişileri sınırlı az veya çok bilinen bir insan topluluğuna bağlayan bir değiş-tokuş devresidir” (Escarpit, 1993: 6).

Toplumsal araçların yazıya dökülmeleri ilk Mezopotamya uygarlığına ait tabletlerde görülür. Türk tarihine bakıldığında Göktürk Kitabelerinin, Türklerin Çin boyunduruğundan kurtulup yeniden dirilişini anlatır. Kaşgarlı Mahmut ise ilk Türkçe Sözlük olarak kabul edilen Divan-ı Lügatit Türk’te yine şehirler hakkında bilgi verir. Avrupa’da şehir olgusu ancak 19. yüzyılda işçi sınıfının ortaya çıkmasıyla edebiyatta yansımalarını bulurken kutsal kitaplarda Kudüs şehriden yıllar önce bahsedilmiştir. İnsanlığın bir dönüm noktasına geldiği bu tarih artık her türlü insanın bir arada yaşamak zorunda kaldığı gece-kondu semtlerine, olumsuz yaşam şartlarına tanıklık eder. Tüm bu gelişmeler edebiyat için derin bir kaynak oluşturmakla beraber sonraki yıllar için de geçmişe tanıklık eden eserler kaleme alınmıştır. Örneğin Balzac “Goriot Baba” adlı eserinde Paris’i, Heinrich Heine İngiltere’ye yaptığı bir seyahat sonrasında Londra’yı, Erich Kästner “Fabian” adlı romanında Berlin’i, Dickens “İki Şehrin Hikâyesi” adlı yapıtında Londra ve Paris’i Dostoyevski “Suç ve Ceza”da Petersburg’u anlatır. Bu eserlerde insan artık romantik unsurlarla değil endüstrinin birer dişlisi olarak yer alırlar. Aynı durum doğu edebiyatında da kendini göstermektedir. Filistinli şair ve yazar



FedvaTukan, hatıralarını anlattığı eserinde Nablus şehrini anlatır. Tukan Nablus hakkında gezginlerin yazılarını okur ve orada anlatılanlarla kendi zamanındaki şehri karşılaştırır (Oğuz ve Dabbagh, 2018: 157).

Berlin’i konu alan birçok eser yayımlanmıştır. Bunlardan bilinen ilki Wilhelm Raabe’nin 1857’de Berlin’de yayımlanan “Die Chronik der Sperlingsgasse” adlı romandır. Kentsel dönüşümü aslında insan dönüşümünün mekâna yansması biçiminde ele alan diğer bir yazar da Gerhard Hauptmann’dır. Beş sahneden oluşan “Die Weber” adlı drama ilk kez 1894’te Berlin’de sahnelenmiştir. Eserde dokuma işçilerinin patrona karşı ayaklanması anlatılır.

“Berlin Alexanderplatz” adlı roman, kaleme alındığı dönem itibariyle hem toplumsal gerçekçiliği hem de büyükşehir hayatını farklı yönlerden ele alması bakımından önemli bir eserdir. Döblin bu eserini sosyal gerçekçi bakış açısıyla kaleme alarak bugün dahi o günlere ışık tutmayı başarmıştır. Yazar eserinde 1928 yılının Almanyasını gözler önüne serer ve bunun için bu romana bir çağ romanı demek yanlış olmaz. Romanın başkahramanı Franz Biberkopf yaşadığı 1928 yılına dair hayatını anlatır. Çimento fabrikasında işçi ve hamal olan Biberkopf cinayet suçundan yargılanarak hapse girer. Onun hayali hapisten çıktıktan sonra özgür bir birey olarak kendisine ve topluma yararlı olmak ve temiz bir hayat sürmektir. Berlin şehri de Biberkopf’un karşısında başka bir başkarakter olarak sunulmuştur. Dönemin baş döndürücü hızı yazar tarafından esere çok iyi yansıtılmıştır. Pek çok tarihi olaya sahne olan Berlin, alabildiğine büyümüş, değişmiş ve Biberkopf’un bıraktığı şehirden adeta eser kalmamıştır. Daha önce de karar verdiği gibi sessiz sakin bir hayat sürmeye başlayan Biberkopf’u çevresindeki insanlar rahat bırakmaz. Değişen sadece mekânsal unsurlar değil, mekânı anlamlandırılan insanlar olmuştur. “Mekân, genel ve geniş anlamda maddi ve manevi değerler düzlemini içinde barındırır” (Şahin, 2017b: 3). Art niyetli insanların ağına düşen Biberkopf tekrar suç işlemeye başlar. Art arda üç kez suç işledikten sonra büyük şehir hayatının çarkları arasında kaybolmaya başlar. Tam da bu noktada, yani artık her şeyin bittiğini, yenilgiyi kabullenmek zorunda kaldığını düşündüğü anda, tüm bu olanların aslında kendi sorumluluğunda ve kendi inisiyatifi ile gerçekleştiğinin bilincine varır. Biberkopf bir hamle ile kendisini değiştirecek ve yeni bir bakış açısı kazanabilecek beceriye sahiptir aslında.

Döblin, II. Dünya Savaşı'nı yaşamış olan ve ekspresyonist bir yazar olarak savaş sonrasının da savaş günlerini aratmadığını, ağır ekonomik bunalım içerisinde olan bir ülkede insanların hayat mücadelesi uğruna ahlaki olmayan her türlü yola başvurduklarını dile getirir. Ekspresyonist dönemin en önemli motiflerinden birisi olan büyük şehir teması, içinde barındırdığı kapitalizm ruhunu sanayileşme ve modernizm gibi olgularla besler. Döblin ve diğer çağdaşı olan yazarların tepkisi de söz konusu olan bu beslenme kaynaklarının insanı manevi açıdan yok etmesinedir. Yokeden, köleleştiren ve insanı dönüştüren bu güçler, “makineleşme, endüstrileşme, kapitalizm, faşizm, militarizm ve her türlü kaba kuvvettir” (Aytaç, 2005: 109).

20. yüzyılın ilk çeyreğinde değişim-dönüşüm sancıları yaşayan Almanya'nın büyüyen gelişme ve modernize olma yolunda attığı adımların, toplumu ne tür bir felakete sürüklediğini gözler önüne seren Döblin için bu yeni Almanya büyük kentlerin hızla arttığı ve buna paralel olarak da sahtekârlığın, yalancılığın ve insani olmayan tüm olguların yaygınlaştığı ve benimsendiği bir ülkedir. Enflasyonun canla başla halkı açlığa mahkûm ettiği bu yıllar, Weimar Cumhuriyeti'nin ardından hortlayacak olan faşizme gebe bırakır Almanya'yı.

Çocukluğu Berlin'in arka sokaklarında yarı aç vaziyette geçmiş olması Döblin'i sermaye çevrelerine karşı tepkili kılarken toplumsal dönüşümlere karşı da hassasiyetini artırmıştır. Her savaşın yeni bir kapitalist sınıfı doğuracağını bilen yazar SPD üyesi olarak Nasyonal Sosyalist Partisi'ne karşı tepkisini koymuştur. Eserde, Alman halkının ekonomik bunalımdan dolayı yaşadığı sancıyı ve bunun sonucu olarak gelmiş olduğu manevi bunalımı ayrıntılarıyla anlatması yazarın hem mesleki duyarlılıklarını ve hem de Berlin halkından biri olduğunu gösterir.

Eserin dikkat çeken bir başka özelliği de, Alman edebiyatında film tekniğinin ilk kez bu eserde kullanılmış olmasıdır. Bu tekniği edebiyatta ilk kullanan isimler Joyce ve John Dos Passos'tur. Montaj tekniği, anlatım tekniklerinden biridir ve anlatımı durağanlıktan kurtarıp canlılık katar. Yazarın hayat tecrübesi ve geçmiş yaşantıların bir ürünü olarak sunduğu bu teknik sayesinde okur bir olayla ilgili farklı bakış açıları kazanır. Döblin bu romanında Berlin'de konuşulan günlük sıradan dili kullanarak mekânın dil üzerine olan yansımalarını gözler önüne sermiş, böylece hem standart Almancanın hem de

argonun bir arada kullanılmasına imkân tanımıştır. Ekspresyonist akımın çok sesliliğini romanında sergileyen yazar bir doktor olarak parıltılı yüzünü bildiği kadar ve hatta daha da fazla karanlık yüzünü de tanımaktadır.

### 3. BERLİN ALEXANDERPLATZ'DA MEKÂN

Döblin'in en başarılı eseri olarak kabul edilen "Berlin Alexanderplatz" adlı romanda mekân, Alman tarihinde her zaman önemli olaylara şahit olmuş, gelişmiş sanayisi ve ekonomisi kadar bir kültür merkezi olması bakımından da önemli olan Berlin'dir. Berlin günümüzde Almanya'nın başkentidir ve "13. Yüzyılın ikinci yarısında Spree Nehri'nin kenarında küçük bir ticaret merkezi olarak kurulmuştur" (Schäfer, 2011: 158).

30 yıl savaşlarına gelene kadar yine tarihi bir şehir olan Köln'le birlikte yönetilen Berlin bu savaşla birlikte büyük zarar görmüş ve nüfusu yarı yarıya azalmıştır. Bu dönemde şehir bir ortaçağ görüntüsü vermektedir. 1700'lü yıllarda ise I. Friedrich Wilhelm'in Fransa'nın dışladığı fakat mühendislik bilgileri ileri düzeyde olan Protestanları Berlin'e getirmesiyle birlikte şehrin nüfusunda canlanma olur. Baçık'e (2013: 28) göre Berlin'in gelişmesinde ve büyümesindeki en önemli faktör 1871 yılında Prusya Krallığı diye bilinen Alman devletinin başkenti oluşudur. Yıllar boyunca Alman prenslerinin kavga ve çekişmelerine sahne olan Berlin, milli bilincin oluşmasında da mekânsal anlamda büyük rol oynar. 1800'lü yılların son çeyreğine gelindiğinde Londra'dan sonra belki de sanayi devriminin en etkili ve hızla yayıldığı şehir Berlin olur. Berlin'de ulaşım imkânları artmış, raylı sistem yapılmış, başta metal ve tekstil olmak üzere farklı sanayi kolları hızla yayılmaya başlamıştır. Buna paralel olarak da nüfus artmıştır. Demiryolunun önemli bir ulaşım mekanizması haline geldiği bir dönemde özellikle de Rusya ve Polonya gibi ülkelerden insanlar kitleler halinde Berlin'e gelirler. "... iş imkanına sahip olmak isteyen kırsal kesimin kent merkezine yönelmesiyle, kent nüfusunda durdurulması mümkün olmayan bir artış gözlemlenmiştir" (Arın, 2003: 28).

Mekânın insan üzerindeki etkilerini anlayabilmek için şehirleşme sürecine de kısaca değinmek gerekmektedir. Sanayi devrimi ile şehirleşme tarihini birbirinden ayırmak mümkün değildir

çünkü “Şehir değişimin bir temsilcisidir” (Haydar, 1991:59). Şehirleşme olgusu, sanayi inkılâbı ile farklı bir kimliğe bürünerek her kesimden insanın maddi imkânlarına göre gruplaşarak yaşadığı, alt yapı ve üst yapı gibi hiyerarşik bir toplum düzeninin olduğu bir yaşam alanına dönüşür. Aslında maddi imkânlardan yoksun olan kesimler üst yapı olgusuyla tarihsel süreç içerisinde her zaman karşılaşmışlardır. Şehirlerden önce köylerde yaşamlarını sürdüren insanlar orada da toprak sahiplerinin emrinde çalışmaktayken, şehirde işveren fabrika sahibi olmuştur. Ancak şehir yaşamının içinde barındırdığı unsurlar farklıdır. Şehir her şeyden önce kalabalıktır, trafik yoğundur, gürültü çok fazladır ve üretim mekanizmalarının da merkezidir. Endüstrinin gelişmesiyle birlikte modern şehircilik adı verilen olgu yerleşmiş ve insanlar kırsalda ihtiyaç duymadıkları nesnelere, araç ve gereçlere ihtiyaç duyar hale gelmişlerdir. Bu doğrultuda artan tüketim, kişileri daha fazla çalışıp para kazanmaya iterken başta kendilerini, ailelerini ve geçmişten beri gelen değer yargılarını silip götürmüştür.

Sanayi merkezi hâline gelmiş diğer tüm şehirler gibi Berlin de insanların hızla hareket ederek çok çalışmak ve bir yerlere yetişmek zorunda oldukları bir şehirdir. Biberkopf hapiste geçirdiği dört yılın ardından bu hıza ayak uydurmakta güçlük çeker. Onu en çok şaşırtan da dört yıl gibi kısa bir sürede şehrin geçirdiği bu dönüşümdür. Başkarakterin bu baş döndürücü şehre ayak bastıktan sonra hissettikleri korku, endişe ve belirsizlik karışımı duygulardır. Romanda dikkat çeken bir unsur da Berlin’deki ulaşım ağıdır. Weimar Cumhuriyeti bir yandan ekonomik bunalımla ve enflasyonla baş etmeye çalışırken, bir yandan da üretimin olmazsa olmazı olan ulaşım imkânlarını artırmıştır. İnsanların dakik olmak zorunda olduğu böyle bir şehirde tren, metro ve tramvay gibi ulaşım araçlarının var olması ve hatta yenilerinin yapılması yine yazarın üzerinde durduğu noktalardır. II. Dünya Savaşı’ndan yeni çıkmış olan Almanya’nın yokluk içerisinde bir yandan onarım diğer taraftan yeni yapılar yapması elbette kolay olmaz.

Biberkopf şehir hayatına ne kadar uyum sağlamaya çalışırsa da başarılı olamaz, hatta başarısızlığını kamyonun altında kolunu kaybederek tesciller. Yazarın önemle üzerinde durduğu nokta, Berlin’in bir sanayi şehri olduktan sonra insan yaşamına uygun olmadığıdır. Makinelere dönüşen bir kent insanı yok etmek için gece gündüz uğraşırken, sistemin bir parçası olan kamyon onu kolundan

eder. İnsan artık böyle bir ortamda ayakları yere sağlam basmayan, varlığı tehdit altında olan bir canlıdır. Almanya, İngiltere ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinin baskısı altında can çekişen bir ülke konumuna gelmiştir. “Ülke sağ ve sol taraftan diktatörlük tehlikesiyle sarsılmış, ekonomik krizler aşılması mümkün olmayan sorunlara dönüşmüştür” (Armanoğlu, 2007: 156).

Metropolleşmenin hızla arttığı bu dönemde Almanya'nın daha doğrusu Weimar Cumhuriyeti'nin izlediği politika halkın yoğun tepkisine neden olur. Weimar Cumhuriyeti'nin ilk şansölyesi olan Scheidemann SPD üyesidir ve her zaman işçi ve emekçinin yanında olma iddiasıyla başa gelmiştir. Halk artık verilen sözlerin ve vaatlerin yerine getirilmesini istemektedir. Ne var ki her geçen gün daha da kötüye giden ekonomik şartlar halkı canından bezdirmiştir. Enflasyonla birlikte tırmanan yüksek kiralar, işsizlik, yükselen gıda fiyatları gibi daha birçok olumsuzluk romanda dikkat çekilen konular arasındadır. Bu faktörler elbette Berlin'i yaşanılması neredeyse imkânsız bir mekân haline getirir. Nasyonal Sosyalistlere iktidarın yolunu adım adım açan Sosyalist Demokratlar halkın gözünden düşmüş ve inancını yitirmiştir. Romanın kahramanı olan Biberkopf bir Nasyonal Sosyalisttir ve bu partiyi her fırsatta savunur.

Alfred Döblin'in SPD üyesi bir sosyal demokrat olarak roman kahramanını faşist bir Nasyonal Sosyalist sempatizanı seçmesi aslında bir anlamda kendi partisine yönelik özeleştirici yaptığını da gösterir. Hitler iktidarının ayak seslerinin duyulduğu bu günlerde, güven kaybı yaşayan ve halkın beklentilerini karşılayamayan SPD iktidarı kaybetmeye mahkûmdur. Biberkopf, vatana ihanet eden herkesin en kötü biçimde cezalandırılması gerektiğini savunur. Savaşın tüm dehşet sahnelerine tanık olmuş bir neslin geçmişi tekrar yaşamamak için güçlü bir devlet istemeye hakkı vardır. Enflasyon karşısında sürekli değer kaybeden Alman Markı, dış borcu ödeyebilmek için alınan borçlar gibi faktörler iktidarın elini zayıflatan unsurlardır.

Ekspresyonist bir yazar olan Döblin de gerçekliği tüm çıplaklığı ile gözler önüne sermektedir. Berlin halkının yoksulluk içinde kıvranan büyük bir kesimi, aslında o günün Almanya'sının içler acısı durumunu yansıtır. Evlerine ekmek götürüp çocuklarını doyurmak isteyen insanların çektiği acılar ve Berlin sokaklarının her türlü suçun işlendiği bir arenaya dönmesi Berlin Şehrini kapalı bir mekâna dönüştürür. Büyükşehir sadece bir grubun değil birden fazla

sosyal grubun yaşam mücadelesi verdiği ve bu nedenle de çıkar çatışmalarının sahnelendiği bir tiyatro gibidir. Sosyo mekânsal dönüşümün yarattığı bu ortam işçi, işveren ve iktidar arasındaki bağın pamuk ipliğine bağlı olduğunu göstermektedir.

Weimar Cumhuriyeti'nin en büyük sorunlarından biri, I. Dünya Savaşı sonrası imzalanan anlaşma ve bu anlaşmayla Almanya'ya dikte edilen şartlardır. Ekonomik krizi aşamayan hükümet sürekli para basarak ve dış borçlanmaya giderek ayakta durmaya çalışmakta ve bunun sonucunda da fatura halka kesilmektedir. Berlin Alexanderplatz romanında bu ekonomik bunalım açıkça ortaya konulmuştur. Şehirleşme olgusunun kapitalist düzenin lehine modernize edildiği bu dönem, sermayedarların zenginleştiği ancak işçi sınıfının ve yoksul kesimin ise hayat pahalılığı altında ezildiği bir dönemdir. Bu doğrultuda büyük şehir, üst yapıyı oluşturan zenginler için iyi para kazanılan ve kazanılan parayı harcayabilecek imkânları olan bir mekân haline getirirken, çalışıp daha iyi şartlarda yaşayabilmek için köyden, kırsaldan şehre gelmiş olan insan içinse kira, geçim sıkıntısı, eğitim giderleri, beslenme, barınma, ulaşım ve bunun gibi daha birçok sorunla baş etmeleri gereken kapalı ve dar bir mekâna dönüşür. İktidar ezilen kesimin değil, parayı yöneten kesimin yanındadır, çünkü devleti idare edenler de onların arasından çıkmaktadır. Böylece neredeyse karın tokluğuna çalıştırılan ucuz işgücü verimin daha fazla artırılması için daha fazla çalışmaya ve üretmeye zorlanmaktadır. Buradan yola çıkılarak modern şehir hayatının sıradan insana karanlık, işveren içinse aydınlık bir dünya vaat ettiği söylenebilir.

Sanayinin hızla artması insan hayatına birtakım yeni kavramların girmesine de neden olur. Tüketim olgusu bu kavramlardan birisidir ve zamanla kendisini değersizleştirerek yerini yenisine bırakan bir kavramdır. Sürekli yeni arayışı hızlı üretimi gerektirirken çalışanların bu yeni ürünleri kullanması sağlanarak hem ürün yelpazesi genişletilmiş hem de kazanç artırılmıştır.

#### 4. SONUÇ

Berlin gibi sanayileşmiş ve bu nedenle de işgücüne ihtiyaç duyulan büyük şehirlerde cinsiyet ayrımcılığına yer yoktur. Kimi zaman ahlaki değerler baz alınarak ve kimi zaman da küçümsendiği

için kadına yönelik kişiliksizleştirme davranışı sanayi toplumunda anlamını yitirmiştir. Hatta 1960 yılında Türkiye-Almanya arasında imzalanan işgücü anlaşmasının ardından, Almanya'nın elektronik sanayinde çalıştırmak üzere özellikle de kadın işçi istemesi o güne kadar eşi ve ailesi tarafından hor görülen kadına bir kimlik kazandırmıştır.

Tüm bu olumsuzlukların yanında daha çok zengin kesimin içinde bulunduğu bir kültürel çevre de olmuştur. Sonraki nesillerin 1920'lerin sanayileşen Berlin'ini daha iyi anlayabilmesi ve anlamlandırabilmesi böylece daha kolay olmuştur. Eğlence sektörünün olanca hızıyla arttığı, renk ve ses kirliliğinin yoğunlaştığı bu dönemde Berlin Avrupa'nın en parlak şehirlerinden biri olur. Sanatsal ve kültürel faaliyetlerin göz alıcı bir noktaya gelmesi diğer şehirlerden ve hatta ülkelerden bu şehre göç olmasına neden olur. Bahsedilen olumlu yönlerine rağmen Berlin mekânsal anlamda insanların sağlığını yitirdiği, çok fazla çalışarak az kazandığı, tüm değerlerin hiçe sayıldığı bir şehirdir.

## KAYNAKÇA

- Arın, C. (2003). Sanayi Devrimi Kenti Berlin I: Kent Gelişimi Sürecine Bir Bakış, *Mimarlık Dergisi*, 313.
- Armanoğlu, F. (2007). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi
- Aytaç, G. (2005). *Çağdaş Alman Edebiyatı*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Baçık, A. (2013). *Alfred Döblin'in Berlin Alexander Meydanı ve Aras Ören'in Berlin Savigny Meydanı eserlerindeki Büyükkent Sorunsalı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Can, A. H. (2013). Frankofoninin Modern Cezayir Edebiyatındaki Rolü. *İ. Ü. Şarkiyat Mecmuası*, 22 (1), 77-91.
- Can, A. H. (2014). Et-Tahir Vattar'ın Toplumcu Gerçekçi Romanlarında "Mücadele". *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (26), 23-40.
- Döblin, A. (2006). *Berlin Alexanderplatz: Die Geschichte vom Franz Biberkopf*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH.
- Escarpit, R. (1993). *Edebiyat Sosyolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Haydar, Gülzar (1991). *Şehirlerin Ruhü*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Oğuz, O. ve Dabbagh, M. S. (2018). Filistinli Direniş Şairlerinden Fedva Tukan'ın Hayatı ve Rihle Cebeliyye Rihle Sa'be Kitabı. *Kadın Araştırmalarında Güncel Konular*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Schäfer, B. (2011). *Berlin: Lebensort, Kultur & Impressionen*. Berlin: Dumont Reiseverlag.
- Şahin, V. (2017a). *Romanda Mekân (Romanda Mekân Poetiği ve Çözümlemeler) Kitabında Halid Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu Romanında Mekan-İnsan Diyalektiği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahin, V. (2017b). Dede Korkut Hikâyeleri'nde Mekân Algısı ve Kurgusu. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, 5 (8), 1-49.
- Taşdelen, V. (2006). Edebiyat Eğitimi: Hermeneutik Bir Yaklaşım. *Milli Eğitim Dergisi*, 169, 42-55.
- Zimmermann, C. (1996). *Die Zeit der Metropolen. Urbanisierung und Großstadtentwicklung*. Frankfurt a. M.: Fischer.



## **EXTENDED SUMMARY**

### **Purpose**

This study has been done to show how the metropolitan city changes its human personality. The main purpose of this work is to present the historical changing of metropolitan cities and the changing of the personality.

This study constitutes two parts, the first of which covers the historical changing process of Berlin as a metropolitan city in the novel "Berlin Alexanderplatz", the second part, the interpretation of the novel and the main character.

### **Methodology**

In this study, a historical literature search carried out, in particular international researches. In this respect, the historical literature Studies conducted by publicums and it rebounds absolutely in the literary products.

### **Findings**

It is almost impossible to find people who live together in masses, but only in metropolises where people formally communicate. The main reasons for the lack of communication between people are insecurity and individualization. The metropolitan man who seems to be free of his feelings, is always anxious to catch up with places, while competing with time to see even the nearest people are incapable of. Dull and expressionless views, uniformity in communication, fear, anxiety, uncertainty and mistrust reveal the integration of people of this period with space.

In the use of the city motif in literature, the history of the city and the urbanization process are of great importance. The phenomenon of history, which is one of the sources fed by literature, reveals the change from the past to the present. At this point, literature is in a sense a mirror of social life, and the society that gives birth to literature needs to be well characterized.

The novel dir Berlin Alexanderplatz "is an important work in terms of both social realism and metropolitan life. By writing this work from a socially realistic point of view, Döblin has managed to shed light on these days. The author reveals Germany in 1928 and it would not be wrong to call it a novel. The author of the book, Franz Biberkopf, tells the story of his life in 1928. Biberkopf, a worker and porter in the cement factory, faces a prison sentence for murder. His dream is to be useful to himself and to society and to live a clean life as a free individual after he is released from jail. The city of Berlin is also represented as another protagonist against Biberkopf. The dizzying speed of the period is very well reflected by the author. Berlin, which is a very historical event, has grown and changed as much as it can be, and there is no trace of the city left by Biberkopf. Biberkopf, who started to live a quiet life as it has decided before, does not leave people around. The changing are not only spatial elements, but also people who make sense of

the space. ) The space contains the plane of material and spiritual values in general and broad sense da (Şahin, 2017b: 3). Biberkopf, who falls into the network of the people of art, begins to commit a crime again. After committing three consecutive crimes, he begins to disappear among the cogs of big city life. Just at this point, that is to say, now that everything is over, he has to accept the defeat, he becomes conscious of the fact that all this happens in his own responsibility and on his own initiative. Biberkopf has the ability to change himself with a move and gain a new perspective.

### **Conclusion**

There is no room for gender discrimination in large cities, such as Berlin, which are industrialized and therefore need labor. Sometimes, due to moral values and sometimes underestimated, the impersonalization behavior towards women has lost its meaning in industrial society. Even after the 1960 labor agreement signed between Turkey and Germany, wants to run, especially women workers in the electronics industry in Germany has given an identity to the woman, despised by his wife and family until that day.

In addition to all these negativities, there has also been a cultural environment in which the rich population is located. It was easier for later generations to better understand and make sense of the industrialized Berlin of the 1920s. At a time when the entertainment industry has increased with speed and color and noise pollution are intensifying, Berlin becomes one of the brightest cities in Europe. The fact that artistic and cultural activities come to the eye is that they migrate from other cities and even from countries to this city. Despite the aforementioned positive aspects, Berlin is a city where people lose their health in a spatial sense, work less and earn less and all values are ignored.

### **Discussion**

In this period of metropolitanization, the policy of Germany, more precisely the Weimar Republic, has been intensified by popular reaction. Scheidemann, the first chancellor of the Weimar Republic, is a member of the SPD and has always come to terms with the claim of being with the worker and the laborer. The people now want the promises and promises to be fulfilled. However, the worsening economic conditions are getting worse every day. Many issues such as high rents, unemployment, rising food prices, rising inflation, are among the issues highlighted in the novel. These factors of course make Berlin an almost impossible place to live. Socialist Democrats, who stepped on the path of power to the National Socialists, fell out of the public eye and lost their faith. The hero of the novel, Biberkopf, is a National Socialist and defends this party at every opportunity.

The rapid increase in industry leads to the introduction of new concepts in human life. The phenomenon of consumption is one of these concepts and it is a concept that is devaluating itself and replacing it with

time. While the continuous search for new products requires fast production, the product range has been extended and the earnings have been increased by enabling employees to use these new products.